

УДК 76(477)М. Малишко
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-1-16>

Юрій ГОРПИНІЧ,
orcid.org/0000-0003-1039-6427
аспірант кафедри теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
(Київ, Україна) yurii.horpunych@naoma.edu.ua

ПОЕТИКА ГРАФІЧНИХ ОБРАЗІВ МИКОЛИ МАЛИШКА

Стаття присвячена графічній творчості Миколи Малишка – одного з яскравих представників київської мистецької школи другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Автором проаналізовано стилістичні особливості та різновиди графічного мистецтва М. Малишка, яке досі не стало предметом спеціального дослідження. Виявлені основні джерела впливу на стилістику і художню мову його рисунків, ескібрисів і гравюр. Знайомство з світовою графікою першої половини ХХ ст., відвідини Вільнюса і контакти з литовськими студентами-графіками сприяли першим спробам художника працювати в гравюрі і рисунку. З студентських років М. Малишко захоплювався творчістю таких майстрів графіки як Софія Налепинська-Бойчук, Олена Сахновська, Марія Котляревська та інших; уважно вивчав твори Лаврської майстерні книжкової гравюрі ХVІІ ст., передусім Іллі. Великий вплив на становлення графічної майстерності Миколи Малишка – мали його педагог з рисунку Георгій Свердлов і друзі-художники Василь та Галина Перевальські. Не можна обійти увагою і дружину митця Ніну Денисову – ілюстратора дитячої літератури.

Проаналізовані основні різновиди графічних творів М. Малишка. Встановлено, що на роки навчання у Київському художньому інституті (1961–1967), діяльності у клубі творчої молоді «Сучасник» припадають перші ескібриси, в яких прослідковується захоплення давнім і середньовічним мистецтвом України. На відміну від ескібрисів, які притаманні усім періодам творчості митця, гравюри за мотивами української сучасної літератури датовано 1970–1980-ми роками. У цей час література стала своєрідною зоною особистої свободи, втілення національних ідеалів і філософичності розкритих тем як для М. Малишка, так і багатьох інших митців. Для наступних десятиліть притаманні здебільшого абстрактні, децю кубістичні ксилографії і дошки дереворізів, в лаконічних композиціях яких прослідковуються пейзажні мотиви рідного краю, обриси людських постатей, тощо. Цілісним і самостійним засобом образотворення для М. Малишка є рисунок графітним олівцем або тушшю і пером. Працюючи над ескізами живописних і скульптурних творів, М. Малишко використовує два основні способи. Перший – це інтуїтивне рисування, напрацювання певного візуального, графічного матеріалу, що згодом переростає в концепцію подальшого твору в іншому виді мистецтва. Другий – цілеспрямована робота над моделюванням скульптурних об'єктів у рисунку, їх конструктивно-просторового вирішення, розробка візуальної форми. Наголошено, що попри відмінність чотирьох основних напрямів графічної творчості М. Малишка їх зближує віртуозна техніка, специфіка графічної мови і відчутна у кожному творі особистість художника. Естетичний, смисловий і символічний бік образів він завжди ставить на чільне місце.

Ключові слова: українське образотворче мистецтво, синтез, образ, символ, графіка, ескібрис, Микола Малишко.

Yurii HORPYNICH,
orcid.org/0000-0003-1039-6427
PhD student at the Department of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts and Architecture
(Kyiv, Ukraine) yurii.horpunych@naoma.edu.ua

POETICS OF GRAPHIC IMAGES BY MYKOLA MALYSHKO

The article is devoted to the graphic creation of Mykola Malyshko as one of the bright representatives of the Kyiv art school in the second half 20th – beginning of the 21st centuries. The author analyzed both stylistic features and varieties of M. Malyshko's graphic art, which still never became a special study subject. Identified are the main sources that influenced his drawings', bookplates', and engravings' style and artistic language. Acquaintance with the 20th century first half world-wide graphics, visits to Vilnius and contacts with Lithuanian graphic faculty students essentially contributed to the artist's first attempts with engraving and drawing. Since his student years, M. Malyshko admired the work of such graphic art masters as Sofia Nalepynska-Boychuk, Olena Sakhnovska, Maria Kotlyarevska and others; he paid much attention to carefully studying the Lavra book engraving workshop's 17th century inheritance, especially works by Ilya. His drawing art teacher Georgyi Sverdlov and artist friends Vasyl and Halyna Perevalsky had a great influence on Mykola Malyshko's graphic skills development. Also none should ignore the influence rendered by the artist's wife, Nina Denysova, an artist illustrator of books for children.

The main varieties of M. Malyshko's graphic works are analyzed. It has been established that the first bookplates in which admiration for the ancient and medieval Ukrainian art can be traced to the years of his study at the Kyiv Art Institute (1961–1967) and activities in the Club of Creative Youth «Suchasnyk». In contrast to bookplates, characteristic of all of the artist's work periods, engravings based on the modern Ukrainian literature motifs are dated to the 1970s and 1980s. That time both for M. Malyshko and many other artists the literature became a kind of personal freedom zone, an embodiment of national ideals and the philosophic nature of the themes revealed. For the following decades, characteristic are mostly abstract, somewhat cubist woodcuts in which laconic compositions the native land landscape motifs, outlines of human figures, etc. are traced. For M. Malyshko, a complete and independent means of image creation became the drawing with a graphite pencil or ink pen. When working on paintings and sculptures sketches, M. Malyshko uses two main methods. The first is intuitive drawing, development of certain visual, graphic material, which later develops into the concept of a further creative work in another art form. The second methods relates on a purposeful work on the sculptural objects' modeling with drawing, search for their structural and spatial solution, development of their visual form. It should be emphasized that despite the differences in the four main directions of M. Malyshko's graphic creation, they are brought together by their author's virtuoso technique, his graphic language specificity, and the artist's personality clearly felt in each artwork. This artist does always prioritize the aesthetic, meaningful and symbolic side of his images.

Key words: *Ukrainian fine art, synthesis, image, symbol, graphic arts, ex libris, Mykola Malyshko.*

Постановка проблеми. Ім'я Миколи Малишка належить до славної когорти українських шістдесятників. Будучи живописцем-монументалістом за фахом, він упродовж усього життя постійно експериментує з різними видами мистецтва – станковим і монументальним живописом, скульптурою, графікою, всілякими матеріалами і техніками, перебуває у постійному пошуку образотворення, синтезу і символіки.

Захоплення графікою починається ще в юнацькі роки. Навчаючись у Київському державному художньому інституті, М. Малишко опановує нові техніки і види графічної діяльності. Ці обставини, особливо у ранньому періоді творчості, коли митця було позбавлено можливості експонування малярства і скульптури, давали змогу не тільки вільно звертатись до розмаїття жанрів і видів графічної діяльності, але й періодично приймати участь у конкурсах і виставках, працювати на замовлення.

Аналіз досліджень. Ще за часів радянського тоталітаризму графічна творчість М. Малишка вперше привернула увагу дослідників і поціновувачів його мистецтва за кордоном. Кілька найкращих екслібрисів митця було опубліковано у репрезентативному виданні «Книжковий знак шістдесятників» у далекому 1972 р. Ця книга вперше познайомила українську діаспору, передовсім США, з відродженням в Україні на початку 1960-х рр. мистецтвом екслібриса на прикладі найкращих оригінальних творів не тільки Миколи Малишка, але й його дружини Ніни Денисової, друзів і однодумців подружжя-графіків Василя і Ліди Перевальських, інших художників, зокрема, Опанаса Заливахи, Миколи Павлусенка, Галини Севрук, Богдана Сойки, Богдана Сороки, Олександра Фісуна, Миколи Шекери та інших (Книжковий, 1972). Однак з того часу не тільки екслібриси, але й інші графічні твори Миколи Малишка

так і не стали предметом спеціального вивчення. Ім'я митця та його екслібриси найчастіше згадуються на сторінках наукових праць, присвячених різним аспектам вивчення книжкових знаків (Письменники, 1990; Каменецька, 2021: 34–35, 37, 39–40, 130). Подекуди аналізуються окремі твори (Нестеренко, 2015: 33), інколи з помилковою атрибуцією (Рунова, 2015: 206) або обмеженням графічних технік до обрізної гравюри (Каменецька, 2021: 130). Щодо інших граней графічної творчості М. Малишка – рисунків і гравюр, то цей творчий спадок досі не опубліковано. Існує лише лаконічна згадка про участь М. Малишка 1986 р. у Четвертій республіканській виставці ілюстрацій та книжкового оформлення «Художник і книга» з ілюстраціями до роману О. Гончара «Твоя зоря» (Перевальський, 2018: 157).

Мета статті визначити стилістичні особливості та різновиди графічного мистецтва М. Малишка.

Виклад основного матеріалу. Творчість М. Малишка охоплює понад шістдесят років в історії українського мистецтва другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. На думку самого митця, він є скоріше маляром, хоча завжди працював у різних жанрах скульптури, особливо інтенсивно за років незалежності України, завдяки чому вважається одним із провідних сучасних художників у цій галузі. Проте, від самого початку його цікавить мистецтво графіки з усім розмаїттям форм і видів, художніх матеріалів і технік. Серед них одне з чільних місць упродовж усього життя посідає екслібрис.

Книжкові знаки нерозривно пов'язані з гравюрою, оскільки потребують тиражування. Перше практичне знайомство з друкованою графікою у прославленого в майбутньому майстра екслібриса і гравюри відбулось наприкінці 1950-х рр. у стінах Дніпропетровського державного художнього учи-

лища, де педагог з рисунку Г. Свердлов познайомив молодого М. Малишка з основами лінориту. Навчання у КДХІ сприяло поглибленню знань у галузі гравюри. Велике значення на шляху опанування різними техніками мали його друзі, так само студенти КДХІ, Василь і Галина Перевальські, які опанували фах художників-графіків, захоплювалися ксилографією. Упродовж студентських років (1961–1967) Микола Малишко також багато працював у графіці, оскільки дружина Ніна Денисова в той час почала ілюструвати дитячі видання.

При виконанні своїх графічних творів М. Малишко вивчав закордонний та вітчизняний досвід майстрів-графіків першої половини ХХ ст., таких як С. Налепинська-Бойчук, О. Сахновська, М. Котляревська. Уважно досліджував роботи Лаврської школи книжкової гравюри, передусім майстра XVII ст. Іллі. Дуже багато прийомів художник почерпнув від конструктивізму, абстракціонізму, кубізму, інших течій. Робота у різних видах і техніках графіки мала ще й суто практичне пояснення. Молодий художник прагнув до досконалості, повсякчасного опанування ремеслом. Бувало, що йому бракувало матеріалів для малярства, тоді він негайно брався різати гравюри або щось робити з доступного матеріалу, зокрема дерева (Бесіда, 2015–2016: 5–6). Джерела натхнення, пізнання, вивчення народного мистецтва, світових досягнень графічного мистецтва були знаковими у творчості М. Малишка на той час.

Як відомо, основними виразними та образотворчими засобами книжкового знаку є лінія та пляма. Найчастіше екслібриси є монохромними – білий папір і чорна фарба. Такі якості притаманні ранній творчості М. Малишка у цьому виді графічного мистецтва, яким він захопився у 1960-х рр., навчаючись у КДХІ. Восени 1961 р. студент-першокурсник вступає до Київського клубу творчої

молоді, де знайомиться з багатьма визначними шістдесятниками, читає, вивчає історію давнього і сучасного мистецтва (Горпинич, 2021a; Горпинич, Русаєва, 2022a). Спілкування з молодими художниками, поетами, письменниками, критиками, філософами, істориками та археологами спричинили появу достатньо великої кількості книжкових знаків, в яких молодий митець прагнув втілити образну мову їх творчості, світ захоплень і прагнень (Горпинич, 2021b). Серед найцікавіших – екслібриси для своїх друзів-однокурсників як за роками навчання у ДДХУ, так і в КДХІ. У цих мініатюрних композиціях М. Малишко звертається до мистецтва скульптури доби бронзи, змальовуючи кам'яну стелу давнього скотаря-номада з гирлигою («Ex libris А. Жежери») або уквітчану дівчину серед поля, яка очікує на перший паросток, що тягнеться вгору в глибинах чорнозему. Її обличчя звернене до глядача, голівка – в орелі німбу («Із книг Петра Кота», 1967) (рис. 1). Драматичною дією насичено композицію екслібриса родини Кожекових, де красень-богатир з мечем звільняє царівну з полону хижого змія. Інший, добрий образ дракона змальовано в книжковому знаку, присвяченому коханій дружині – Ніні Денисовій. Фантастична істота з закрученим у спіраль хвостом, гордовито стоїть руки в боки. Вона одягнена у вишиванку, на голові – хустка, у пащі – легковажна квіточка, а за головою сяє сонце (рис. 2). Мотив спіралі також покладено в основу орнаментики родинного екслібриса М. Малишка і Н. Денисової. Однак у цьому декорі митець звертається до зрізу дерева з численними річними кільцями і паростками листя як запоруки довгого і щасливого сімейного життя (рис. 3). Народження 1961 р. дочки Оксани спричинило звернення до дитячого екслібриса. У першій роботі художник за основу взяв малюнок дочки з веселою твари-

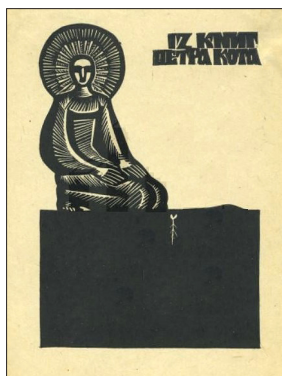

Рис. 1. Малишко М. Екслібрис «Із книг Петра Кота». 1967. Ксилографія

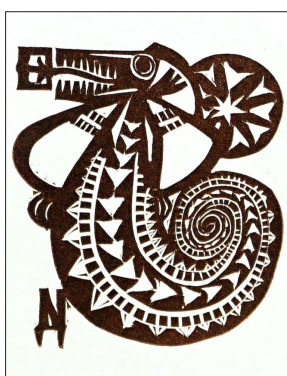

Рис. 2. Малишко М. Екслібрис для Ніни Денисової. 1960-ті. Ксилографія

Рис. 3. Малишко М. Екслібрис «Малишко – Денисова. 1960-ті. Ксилографія

ною, який став своєрідним предтечею значно пізніших дитячих екслібрисів О. Малишко – сучасної знаної майстрині у галузі книжкового знаку. До цього жанру М. Малишко буде звертатися і пізніше (Поетика, 2014: №№ 392, 425).

Своєрідним продовженням археологічної тематики є книжкові знаки з зображеннями антропоморфної трипільської пластики, в яких М. Малишко детально відтворює техніку ліплення цих давніх теракотових статуєток з численними орнаментами і прикрасами («Ex libris Брайчевського», «Ex libris Прядка», 1966) (рис. 4).

У цей час художник звертається також до мотивів ювелірних прикрас і сакральної архітектури часів Київської Русі (Ex libris Є. Зубарева, 1960-ті). Критичне слово знаного шістдесятника Ю. Смирного, його сміливі дописи у газеті «Наша віра», часописі «Образотворче мистецтво», змалювано М. Малишком у подобі Святого Юрія Побідоносця – воїна-вершника зі списом, що вбиває змія. Монохромія тогочасних екслібрисів тут чи не вперше порушена яскравим червоним кольором плаща, який майорить за його спиною, прикриває шию і плечі. Композиція цього екслібриса та іконографія святого є копією лівої частини шиферної плити з зображенням вершників – Св. Георгія і Св. Феодора, знайденої під час розкопок на території Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві (рис. 5).

Книжкові знаки М. Малишко створює як для своїх друзів і колег (В. Перевальського, родини Григорових), так і видатних шістдесятників (Є. Гуцала, І. Дзюби, І. Калинця, А. Малишка та інших). Насичена глибокими сенсами і символікою мініатюрна композиція екслібриса Опанаса Заливахи – живописця з Івано-Франківська, активного члена КТМ «Сучасник». Наприкінці 1964 р. його було заарештовано і засуджено на п'ять років таборів у Мордовії «за антирадян-

ську агітацію та пропаганду» (1965–1970). Образ незламної душі митця М. Малишко змалював як гордовиту пташку, яка ширяє у повітрі, але не має змоги вирватися на волю. Простір навколо неї обмежено вузькою лінією – своєрідним парканом навколо табору-в'язниці (рис. 6).

У доробку М. Малишка багато образів письменників і митців, різних мотивів, навіяних поезією і прозою вітчизняних авторів. З нагоди 170-літнього ювілею Тараса Шевченка він зробив екслібрис для Валентина Задорожного, змалювавши у центральному полі маленького аркуша постать видатного українського поета і письменника в образі молодого художника, який стоїть, тримаючи в руках аркуш паперу і щось зарисовує з натури (рис. 7). Як зазначає М. Юр «у цей період шевченкіана значно збагатилася книжковими знаками – екслібрисами, які стали динамічними, сповненими особливої художньої наснаги, самобутності» (Юр, 2014: 51).

175 річниця від дня народження Т. Шевченка спричинила створення своєрідної Шевченкіани у творчості багатьох українських екслібрисистів. Найчастіше художники використовували для мініатюрних книжкових знаків автопортрети Т. Шевченка, які відтворювали у різних техніках: цинкографія (І. Балан, О. Горбоконь, Е. Ледньов), інкорель (О. Криворучко), лінорит (М. Бондаренко, В. Куравський, І. Федоренко), гравюра на пластику (Б. Куновський) тощо. М. Малишка як завжди приваблюють експерименти. 1988 р. він працює як у традиційній для нього кольоровій ксилографії («Книга Леся Танюка») (Юр, 2014: 51), так і в дещо новій для нього техніці сухої голки («Ex libris Н. О. Сасенко. Т. Г. Шевченку 175 літ»; «Книга С. І. Білоконя. Т. Г. Шевченку 175 літ», Ex libris Оксани Павленко. Т. Г. Шевченку 175 років») (Нестеренко, 2019: 265, №№ 88–90). Останні три мініатюри значною мірою відрізня-

Рис. 4. Малишко М. Ex libris Прядка. 1966. Ксилографія

Рис. 5. 1 – Малишко М. Ex libris Ю. Смирного. 1960-ті. Ксилографія; 2 – Фрагмент шиферної плити з зображенням Св. Георгія. Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві. Друга половина XI – початок XII ст. Національний заповідник «Софія Київська»

Рис. 6. Малишко М.
Ex libris О. Заливахи.
1960-ті. Ксилографія

Рис. 7. Малишко М.
Екслібрис «Ця
книга Валентина
Задорожного. 1814–
1984». 1984–1989.
Ксилографія

ються від попередніх творів. Художник свідомо наділяє ці книжкові знаки певною ескізністю, недосказаністю, перебуваючи під впливом рисунків і гравюр Т. Шевченка. Так, у книжковому знаку С. Білоконя, М. Малишко по центру розташовує невеличку сільську хату, від якої відкривається крізь зарості кущів калини з важкими кетягами ягід. Все композиційне поле зайнято пейзажним мотивом в обрамленні тоненької рами. Пейзаж обрано і для екслібриса Н. Саєнко. Аркуш розділено навпіл лінією горизонту з зображенням прудкого коня, що пасеться на березі річки. Його струнка постать віддзеркалюється у водоймі разом із розлогою кроною дерева, на тлі якого він стоїть. Техніка цих екслібрисів потребувала від М. Малишка витонченого штриха, яким він віртуозно володіє.

У жовтні 1989 р. М. Малишко разом з дружиною Н. Денисовою і молодшим братом П. Малишком взяв участь у республіканській виставці «Письменники і герої літературних творів в екслібрисі», яка експонувалась у київському Будинку літераторів. У переважній більшості книжкові знаки присвячено портретам українських письменників і поетів, ілюстраціям до їхніх творів (Письменники, 1990; Каменецька, 2021, с. 34–35). Пластична мова його екслібрисів – це не тільки класичне поєднання білого простору і чорних ліній, але й насичені символікою образи. Одні з них автор створює за допомогою дрібних штрихів, інші, – змальовані за допомогою безперервних або переривистих, ніби хаотичних ліній.

Саме ці засоби образотворчої виразності М. Малишко буде використовувати і в інших книжкових мініатюрах кінця 1980–1990-х рр., які створено у тому числі для участі у міжнародних конкурсах екслібрисів. 1989 р. датовано книжковий знак для Міської публічної бібліотеки

ім. А. Дигасінського у Стараховіцах (Польща). Книжкові знаки для бібліотек не є новою темою у його творчості. Достатньо згадати ранні роботи початку 1960-х рр. для бібліотеки alma mater – Київського художнього інституту і для бібліотеки рідного села Знаменівка на Дніпропетровщині. В останньому митець звернувся одночасно до пейзажу, сьогодення та історії малої Батьківщини. Художник намалював маленькі сільські хати серед струнких високих тополь, над яким майоріє радянський прапор, а далі і вище здійснюються вгору численні трикутні козацькі знамена, у тому числі з конем, що скаче галопом. Ці високі флагштоки нагадують своєрідний ліс з козацьких списів.

Повертаючись до книжкового знаку для міської публічної бібліотеки в Стараховіцах, зазначимо, що вибір образу Адольфа Дигасінського – відомого польського журналіста, письменника і педагога, портрет якого змалював М. Малишко, був не випадковим. У нижньому полі книжкового знаку – розкрита книга з «всевидячим оком», яке може бути як метафорою до творчості А. Дигасінського, проза якого описувала побут глухих сільських місцевостей, так і своєрідним символом знань, запорукою яких є читання (рис. 8).

Книжкові знаки М. Малишка отримали диплом і подяку на Міжнародній виставці екслібрисів «Стараховіце – 1990» у Польщі. Серед цих творів – книжковий знак бібліотеки президента міста Стараховіце (Pasaulio, 2019). У техніці сухої голки художник виконав поліхромну однофігурну композицію – фігуру дівчини з розкішним довгим чорнявим волоссям, що утворює за її спиною «плащ». В одній руці вона тримає розгорнуту книгу, яку читає, в іншій – велику золотисту гілку. Дівчина одягнена у довгий до п'ят хітон з канелюроподібними драпіюваннями і білий гіматій з червоними квітами на золотих стеблах. На щоках – червоний рум'янець (рис. 9). Пізніше визнання майстерності досвідченого митця сприяло експонуванню цих творів на Всеукраїнській виставці «Екслібриси-переможці», ініційованої П. Нестеренком 1993 р. у приміщенні Державного музею книги і друкарства України в Києві (Каменецька, 2021, с. 37, 39–40).

Навчаючись у КДХІ, М. Малишко знайомиться з групою литовських студентів-графіків, з якими згодом буде тривалий час товаришувати (Бєсіда, 2015–2016: 6). Це стане початком майже щорічних подорожей до Вільнюса, вивчення литовського мистецтва, занурення в історію та культуру цих земель. Інтерес до давньої і сучасної історії Литви став основою створення кількох екслібри-

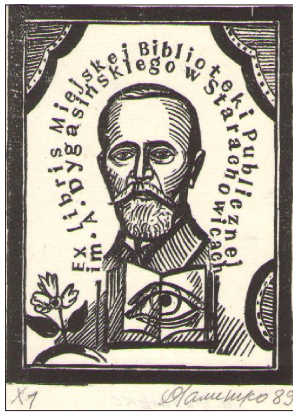

Рис. 8. Малишко М. Екслібрис Міської публічної бібліотеки ім. А. Дигасінського у Стараховіцах. 1989. Ксилографія

Рис. 9. Малишко М. Екслібрис Бібліотеки президента міста Стараховіце. 1989. Суха голка

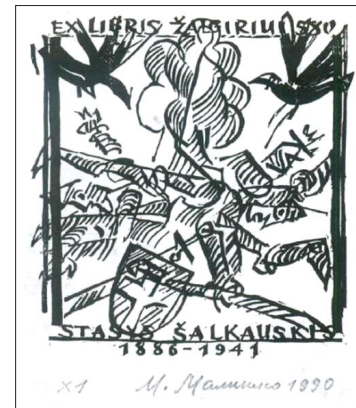

Рис. 10. Малишко М. Екслібрис Жальгір 580. Стасіс Шалкаускіс (1886–1941). 1990. Ксилографія

сів, частина з яких згодом потрапила до колекції Йонаса Некрашюса (Pasaulio, 2019). Саме спілкування з литовськими графіками сприяло опануванню нових технік, у тому числі в екслібрисі. Витончена техніка сухої голки була обрана для мініатюри 1988 р., присвяченій Йонасу Мачюлісу (1862–1932) – діячу литовського національного відродження, теологу, драматургу, поету, публіцисту, критика, педагогу, більше відомому під псевдонімом Майроніс. Його творчість була близькою М. Малишко, адже основними ідеями творів Майроніса були національно-визвольна боротьба, любов до рідної мови і природи. Литовському історичному літературознавцю Вітаутасу Ванасу (1930–2017) присвячено екслібрис 1989 р. в техніці офорту, в якому переплетено середньовічну і сучасну текстологію: першу згадку Вільно як столиці великого князя Литовського Гедиміна 1323 р., зображення мапи Вільнюської митрополії в Литві.

Техніка ксилографії якомога краще передає драматичні події далекого 1410 р., коли Королівство Польське і Велике князівство Литовське здобули перемогу над Тевтонським орденом у Грюнвальдській битві. Художник зобразив поле з полеглими лицарями, над якими кружляють два чорні птахи. Від того часу виникла назва Жальгір, якій 1990 виповнилося 580 років. Екслібрис присвячено литовському філософу, професору, доктору філософії Стасісу Шалкаускісу (1886–1941), який був останнім ректором каунаського Університету Вітовта Великого до захоплення Литви СРСР влітку 1940 р. (рис. 10). У цій композиції є й інший глибинний підтекст, адже у ніч проти 11 березня 1990 р. Литва першою із союзних республік оголосила незалежність і відновила дію литовської конституції 1938 р. Одночасно кривава

сцена Грюнвальдської битви – це наче передбачення Січневих подій наступного 1991 р.

На початку 2000-х рр. М. Малишко продовжує працювати у галузі екслібриса. Найчастіше книжкові знаки він робить для своїх друзів, колег по мистецтву. Зокрема, 2008 р. він разом з дочкою Оксаною, молодшим братом Петром і племінником Тарасом Малишками прийняв участь у міжнародному конкурсі на екслібрис і малу графічну форму «Гданські леви» (Ex Libris Gdansk, 2008). Однак, на відміну від названих і дуже знаних екслібрисистів, які в основу композицій поклали зображення лева, М. Малишко обрав лаконічний сюжет, присвячений Андрію Ментуху (нар. 1929). Ще юнаком наприкінці Другої світової війни він втік до Польщі з Львівщини. 1959 р. закінчив Гданський інститут мистецтв (нині Академія красних мистецтв), де згодом тривалий час викладав на кафедрі живопису. На прямокутному маленькому аркуші М. Малишко змалював півфігуру А. Ментуха, що стоїть на тлі однієї з своїх картин із циклу «Образи» (1973–1997), присвяченого протистоянню викликам ХХ ст. «людей-гвинтиків». Задля підсилення символічного звучання використано червоний колір з однаковими рядами овалів людських облич, які окреслено чорною контурною лінією. Нижнє поле композиції займають чіткі графічні написи. Ліворуч: EX L. АНДРІЙ МЕНТУХ, праворуч: ГДАНСЬК в оточені фігур двох левів, нижче – Ex libris Gdańskich Lwów (рис. 11). Образ А. Ментуха, який значною мірою вплинув на багатьох польських митців, якомога краще підходить для самої ідеї цього міжнародного конкурсу – давньої традиції створення екслібрисів про Гданськ і популяризації Гданська як у Польщі, так і за кордоном. Отже, екслібриси притаманні усім періодам твор-

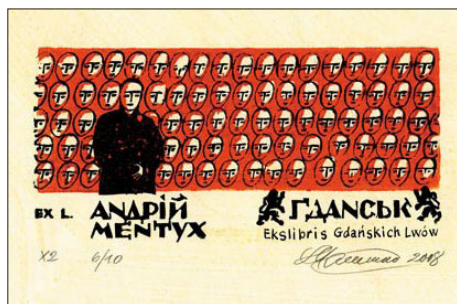

Рис. 11. Малишко М. Екслібрис Міської публічної бібліотеки ім. А. Дигасінського у Стараховіцах. 1989. Ксилографія

чості митця, давнього члена Українського екслібрис клубу.

1970–1991-й рр. – це період активної праці художника у галузі графічних мистецтв. Окрім екслібрисів М. Малишко звертається до створення ілюстрацій за мотивами літературних творів українських прозаїків і поетів. Особисте знайомство з багатьма із них почалося ще за часів КТМ «Сучасник». У ці роки література перетворюється на простір свободи, безмежних філософських, моральних та естетичних розмислів, у тому числі для художників, творчість яких була під заборонаю або не відповідала вимогам соцреалізму. Ще у Дніпропетровську 1969 р. М. Малишко знайомиться з художницею-бойчукісткою М. Котляревською, багаторічне спілкування з якою, а також її графічні станкові й книжкові твори значною мірою вплинули на еволюцію його стилістики. Від 1970-го р. М. Малишко періодично приймає участь у всеукраїнських і зарубіжних виставках. Зокрема, 1986 р. на Четвертій республіканській виставці ілюстрацій та книжкового оформлення «Художник і книга» представив кілька ксилографій («Заратустра», «Мати з дитям», «Рідна земля», «Твоя зоря», 1983) за мотивами роману О. Гончара «Твоя зоря» (Перевальський, 2018: 157).

Упродовж 1972–1974 рр., живучи у Фастові, М. Малишко велику увагу приділяє ксилографії, таким посіченим аркушам з текстурою і фактурою вібруючого чорного і білого кольорів. У Фастові він зробив свої перші абстрактні гравюри на дереві, «здаючи собі наймовірнішу душевну напругу». А вже у Василькові на початку 1975 р. освоїв техніку ситодруку (шовкографії) та техніку китайського письма – калографію, багато працював над удосконаленням техніки ксилографії (Бесіда, 2015–2016: 6). Проте активна творчість цього періоду, за винятком кількох вдалих замовлень на твори декоративно-монументального мистецтва у Києві та Хмельницькому (Горпинич, Русаєва, 2023: 99–101, рис. 3–4), була пов’язана з

творчими проектами «в стіл», оскільки абстрактні графічні аркуші не потрапляли на виставки (Біографія, 2018, 207).

Значну частину в графічному доробку М. Малишка займає ксилографія. До цієї техніки він звертався досить часто і робить це й дотепер. Всебічна обдарованість майстра дає змогу сказати про виразність і довершеність гравюр на дереві у його виконанні. Варті уваги його абстрактні гравюри й дошки дереворізів, у яких простежується вплив абстрактного живопису першої половини ХХ ст., графіки бойчукістів, зокрема М. Котляревської.

Неймовірна лаконічність композицій, простота і витонченість притаманні дошкам дереворізів середини 1990-х, які самі по собі виступають в ролі скульптурних рельєфів, а відбитки з них – гравюр. Любов до рідної природи, споглядання навколишнього світу та його уважне відтворення лягло в основу цих творів. На думку М. Малишка, найбільшою і найкращою майстернею є відкритий простір безмежних степів, дивовижних дерев, повноводних річок, сіл, міст. Абстрактні композиції дереворізів – це широкі лани, квітучі луки Дніпропетровщини.

Найбільшою мірою його приваблює літня природа – пора розквіту, буяння, час збору врожаю. Саме ці образи можна бачити і в серії ксилографій «Без назви» 2014 р. Ці графічні аркуші – мінімалістичні. Чорні плями, лінії і штрихи дають можливість уявити розлогі крони дерев, безмежне засіяне житом поле, копиці снопів пшениці (рис. 12). Окремі елементи композицій викликають асоціації з архаїчними мотивами розписів на трипільському посуді.

Ще одним важливим засобом образотворення у творчості М. Малишка є рисунок графітним олівцем або тушшю і пером. За словами художника, під час рисування несподівано виникають нові ідеї, які згодом стануть основою скульптури, живописного полотна або стінопису, гравюри. Це достатньо тривалий процес, який пов’язано як з суто творчим пошуком, так і з аналітикою об’єкту, який поступово викристалізовується на папері. Виконуючи ескізи майбутніх графічних, живописних і скульптурних творів, М. Малишко звертається до двох улюблених способів.

Перший – це вільне, чуттєве, некероване, інтуїтивне рисування, яке ні до чого не зобов’язує. Унаслідок накопичується багато рисунків, з яких, уже свідомо аналізуючи, митець обирає найвиразніші, варті на увагу і подальшу розробку. Зокрема, так сталося з парковою скульптурою «Зіниця» для Національного форуму гончарства Опішне-2000

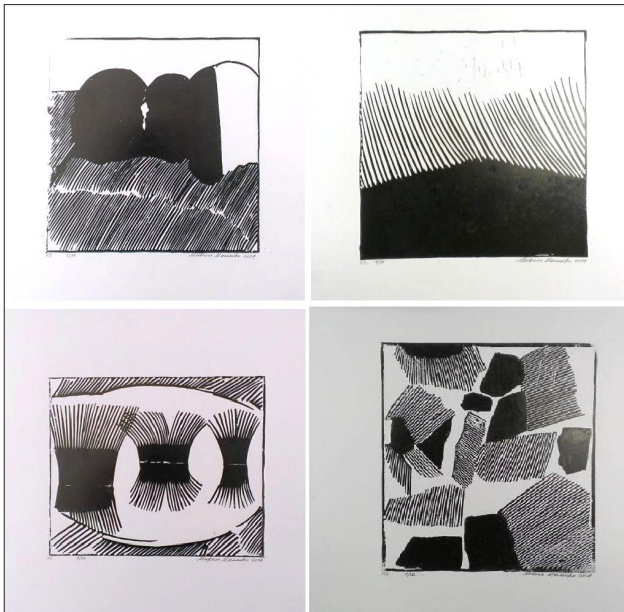

Рис. 12. Малишко М. Без назви. 2014. Ксилографія. Кожна – 30 × 30

(Полтавська обл.), де М. Малишко вперше працював з новим для нього скульптурним матеріалом – глиною. «Спочатку я намалював кулю на вершині штучного земляного пагорбу, а вже на симпозиумі втілював її у кераміці», – згадує автор цей проект (Бесіда, 2015–2016: 1–2).

Напрацювання певного візуального, графічного матеріалу, що згодом переростає в концепцію подальшого твору в іншому виді мистецтва також проілюструємо робочими ескізами, які майже через десять років стануть основою скульптурного проекту «Десять постатей» (Я Галерея, Київ, листопад 2014). На початку 2000-х М. Малишко виконав безліч графічних ескізів олівцем на папері, в яких розробляв найрізноманітніші варіанти конструкцій всіляких дерев'яних скульптур (рис. 13). Штрихування площин у графічних роботах прямо кореспондується з скульптурними об'єктами майстра, наштовхує на роздуми про те, що риси-штрихи є ніщо інше як удари сокири по дереву. Втіленню цих ескізів у повноцінний проєкт сприяли соціально-політичні трансформації в українському суспільстві внаслідок Революції Гідності (Біографія, 2018: 223).

Другий спосіб, який часто використовує митець, – це цілеспрямована праця над моделюванням скульптурних об'єктів у рисунку, їх конструктивно-просторового вирішення, розробкою візуальної форми як цілого, так і деталей (Бесіда, 2015–2016: 1–2). Яскравими прикладами цих графічних студій є численні рисунки (рис. 14).

Зрозуміло, що за багато десятиліть у доробку художника накопичилось безліч рисунків, значна

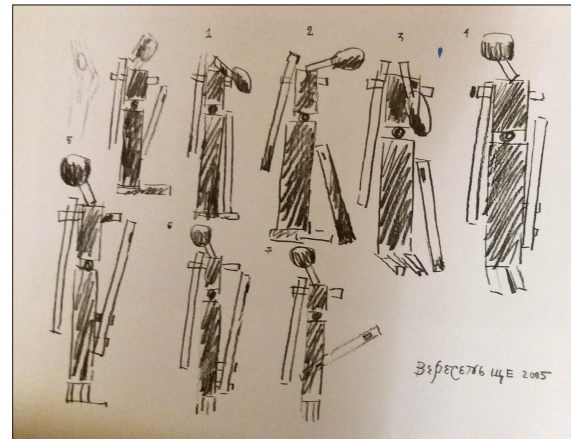

Рис. 13. Малишко М. Ескіз. 2005. Папір, олівець

частина яких має цілком самостійний, станковий характер. Серед них заслуговують на увагу великі аркуші 2012 р., в яких М. Малишко створює, на перший погляд, цілком абстрактні композиції. Вертикальні білі аркуші паперу сповнені динамічних, пульсуючих ліній, штрихів і плям. Рисунок «У конструкціях» (рис. 15) наче увібрав у себе синтез багатьох напрямів світового графічного мистецтва, що їх комбінуює на папері художник. Лінія і штрих для нього є не тільки засобом формотворення, але й основою побудови площин. Вплив абстракціонізму та кубізму на творчість М. Малишка чітко простежується і в сюжеті цього рисунка, з чіткою відмовою від зображення об'єктів близьких до дійсності.

У «Грі миттєвостей» вертикальне прямокутне поле композиції чітко розділено на окремі ледь намічені квадрати, поміж яких у довільному, інтуїтивному порядку, динамічно й експресивно нарисовано прями, вигнуті, хвилясті тоненькі і товсті лінії (рис. 16). Цей аркуш – своєрідний результат переосмислення досвіду митців початку ХХ ст. Манера його виконання пов'язана з інтуїтивним, спонтанним методом. До такого прийому у графіці М. Малишко звертався і раніше наприкінці 1960-х – початку 1970-х рр., під час роботи у тодішньому Дніпропетровську, після закінчення КДХІ. Згадуючи ті далекі часи, М. Малишко наголошує, що він не припинив працювати у гравюрі, одночасно створював рисунки «спонтанного характеру, щось на кшталт плину життя, віддаючи всього себе в руки інтуїції, якомога вільного виявлення настрою, думок. Туш, перо, папір, уява та вміння все це намалювати були метою моєї праці» (Бесіда, 2015–2016: 6).

Композиція рисунку сконцентрована на показі миттєвостей і явищ у житті кожної людини, що виходять за певні обмеження (квадрати). Вони,

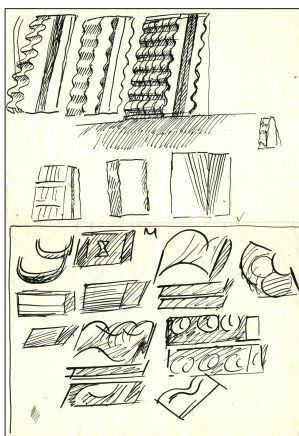

Рис. 14. Малишко М. Ескізи.
Без назви. 2000–2010. Папір,
олівець, кулькова ручка, туш

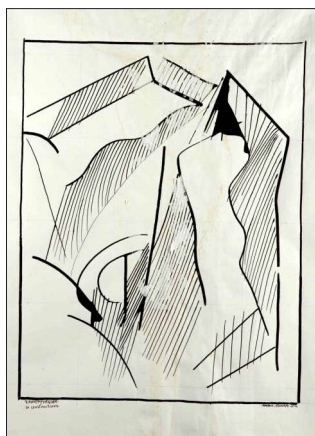

Рис. 15. Малишко М.
У конструкціях. 2012. Папір,
туш, перо. 65 × 51

Рис. 16. Малишко М. Гра
миттеостей. 2012. Папір, туш.
86 × 60

завичай, переплітаються між собою, створюючи життєвий шлях. Миттеості виникають спонтанно, неочікувано, часто руйнуючи будь-які традиції та норми. У цьому і полягає краса життя, гра миттеостей. Хоча автор нічого не згадує про вплив далекосхідного мистецтва на його творчість, але він, безумовно, спирається або використовує традиції каліграфії Китаю та Японії, що знаходяться вияв у перетинах і вигинах експресивних та емоційних ліній-миттеостей як у цьому, так і в інших рисунках (наприклад, «Торс 2», «Торс у русі», 2012 та інші).

Поруч з суто абстрактними композиціями художник доволі часто звертається до пейзажних мотивів, щоразу шукаючи у них нове вирішення у побудові простору і форми. Максимально спрощуючи засоби художньої виразності, обираючи з них мінімальну кількість, М. Малишко змальовує прості, знайомі з дитинства кожному українцю краєвиди, де серед пагорбів розкинулися села, у затінку дерев стоять хати, оточені тинами. Як і в живопису його приваблюють проблеми освітлення, особливо передвечірнього, коли землю огортають сутінки (зокрема рисунки «Місяць», «Шлях до місяця», 2012 та інші) (рис. 17). Можливо, саме тому у художника часто можна бачити сюжети, де одним з головних персонажів є сонце та/або місяць. Однак, на відміну від рідкісних у його творчому доробку живописних пейзажів з швидкоплинними імпресіоністичними враженнями від сонячного світла, в яких провідне місце посідає колорит (Горпинич, Русаєва, 2022b), в рисункових пейзажах митець зосереджується на тональних співвідношеннях різного за інтенсивністю штрихування. Свідомо відкидаючи реалістичні засади, М. Малишко у своїх філософських і творчих роздумах та пошуках прагне до рит-

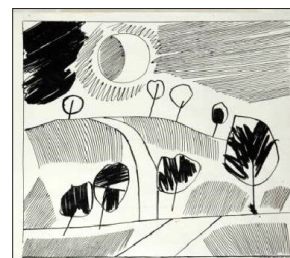
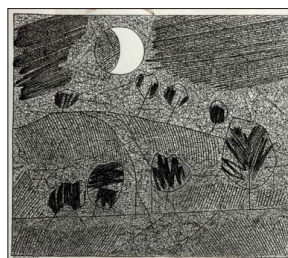

Рис. 17. Малишко М. Шлях до місяця. 2012. Папір,
туш, перо. 75 × 53,5 і 65 × 56,5

мічності і врівноваженості образів, споконвічних знань про матеріальний світ і світ Бога.

Висновки. У графіці М. Малишка прослідковуються спільні тенденції з його живописом і скульптурою, які поєднує захоплення європейським і українським мистецтвом першої третини ХХ ст., що сприяло розробкам власних концептуальних форм і змістів. Добре знання творчості майстра Іллі – видатного графіка Лаврської майстерні книжкової гравюри ХVІІ ст., дружба з родиною Перевальських, спілкування з М. Котляревською, тісні контакти з литовськими художниками, родинне коло, діяльність у КТМ «Сучасник» стали запорукою швидкого професійного зростання митця. Серед основних різновидів графічних творів виділено такі: екслібриси, книжкові ілюстрації, станкові гравюри, підготовчі ескізи та станкові рисунки. Працюючи у галузі друкованої графіки, М. Малишко надавав перевагу ксилографії, однак ще у ранньому періоді творчості опанував такі техніки гравюри як: лінорит, суха голка, офорт, ситодрук (шовкографію). В ескізах і станкових рисунках надає перевагу олівцю і туші. У царині екслібриса його книжкові знаки сповнені глибокої символіки. Сюжети та образи часто пов'язано з давнім і

.....

середньовічним мистецтвом, історією і культурою, визначними археологічними пам'ятками, діячами, які прославилися на ниві науки і культури, національної визвольної боротьби. За винятком екслібриса, М. Малишко надає перевагу композиціям, максимально наближеним до

конструктивізму, абстракціонізму, кубізму та їх синтезу. Архаїчні засоби художньої виразності, властиві мистецтву трипільської культури і доби бронзи, подекуди є основою образотворення абстракцій з вкрапленнями пейзажних або проантропоморфних мотивів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бесіда Ю. Горпинича з художником М. Малишко та його дружиною Н. Денисовою* [Рукопис]. с. Малютянка, Київської обл., 2015–2016 рр. Записав Ю. Горпинич. 17 с.
2. Біографія. В: *Микола Малишко. Лінія*. Київ: Артбук, 2018. С. 198–225.
3. Горпинич Ю. С. Специфіка становлення та розвитку художньої манери Миколи Малишка (1961–1967 рр.). *Культура і сучасність: альманах*. 2021а. № 1. С. 187–193.
4. Горпинич Ю. Екслібрис у творчості Миколи Малишка 1960-х років. *Дев'ять Платонівські читання*. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Київ, 20 листопада 2021 року). Київ: ФОП О. Лопатіна, 2021б. С. 75–76.
5. Горпинич Ю., Русяєва М. Витоки пейзажного колоризму Миколи Малишка (літні практики: 1962, 1964). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжсуб'єктивний збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022а. Вип. 57, Т. 1. С. 94–103. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-12>
6. Горпинич Ю., Русяєва М. Між імпресіонізмом та абстракцією: пейзаж у творчості Миколи Малишка – 2014. *Образ України у пейзажному малярстві: зб. тез доповідей всеукраїнської наук.-практ. конф. присв. 150-річчю від дня народження Г. Світлицького*, Київ, 18 жовтня 2022 р. Київ: НАМУ, 2022б. С. 8–10.
7. Горпинич Ю., Русяєва М. Монументально-декоративне мистецтво у творчості Миколи Малишка кінця 1960-х–1980-х років. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжсуб'єктивний збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 62, Т. 1. С. 94–105. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-13>
8. Каменецька Ю. В. *Український екслібрис кінця 1980-х – 2010-х: традиції, трансформація, новітні здобутки*: кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Київ, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2021. 261 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/19lan7mbgBd0cgDwXlF0TlDKYzOsFp3J/preview>
9. *Книжковий знак шестидесятників* / М. Вірук. Сант Баунд Брук : Св. Софія, 1972. 308 с.
10. Нестеренко П. «Шістдесятники» в мистецтві екслібриса. *Слово і Час*. 2015. № 9. С. 29–39. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151886/06-Nesterenko.pdf?sequence=1>
11. Нестеренко П. *Шевченкіана в екслібрисі 1917–2017*. Київ: Криниця, 2019. 304 с.
12. Перевальський В. Слово і зображення (Олесь Гончар і образотворче мистецтво). *Рідний край*. 2018. № 1 (38). С. 151–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2018_1_37.
13. *Письменники і герої літературних творів в екслібрисі* [Writers and heroes of literary works in ex libris] / упор. П. Нестеренка. Київ: Добровільне товариство любителів книги Української РСР, 1990. 63 с.
14. *Поетика дитячого екслібриса* /упорядкув. та передм. П. В. Нестеренка. Тернопіль: Богдан. 2014. 168 с.
15. *Пряма мова*. Микола Малишко й Ніна Денисова в розмовах із Юрієм Горпиничем, Катериною Носко та Оленою Єгорушкіною. Київська область, село Малютянка, 2013–2018. В: *Микола Малишко. Лінія*. Київ: Артбук, 2018. С. 53–87.
16. Рунова С. Фольклорно-міфологічний образ змія в українській книжковій графіці другої половини ХХ – початку ХХІ ст. *Українська академія мистецтва: дослідницькі та науково-методичні праці*. 2015. Вип. 24. С. 202–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2015_24_24.
17. *Свобода, як виявляється, – це воля для сваволі...: Бесіда О. Єгорушкіної та П. Гудімова з художником М. Малишко та його дружиною Н. Денисовою* [Рукопис]. с. Малютянка, Київської обл., 2012–2013 рр. Записав Ю. Горпинич. 24 с.
18. Юр М. Шевченкіана як художня інтенція у сучасному візуальному мистецтві України. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2014. Вип. 6. С. 50–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arpmpn_2014_6_11.
19. *Ex Libris. Gdansk*. URL: <https://www.exlibrisgdansk.pl/index.php?s=idea>
20. *Pasaulio dailininkų ekslibrisai. Jono Nekrašiaus kolekcija* / Jonas Nekrašius. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, 2019. 272 p. URL: https://issuu.com/savbbiblioteka/docs/jono_katalogas_kolekcija_150dpi

REFERENCES

1. *Besida Yu. Horpynycha z khudozhnykom M. Malyshko ta yoho druzhynoiu N. Denysovoiu* [Conversation of Yu. Horpynych with the artist M. Malyshko and his wife N. Denysova]. [Manuscript]. s. Maliutianka, Kyivska oblast, 2015–2016. Recorded by Yu. Horpynych. 17 p. [in Ukrainian].
2. *Biohrafia* [Biography]. In: *Mykola Malyshko. Line*. Kyiv: Artbook Publishing House, 2018, pp. 198–225 [in Ukrainian].

3. Horpynych Yu. The specifics of the formation and development of the artistic style of Mykola Malyshko (1961–1967). *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2021a, № 1, pp. 187–193 [in Ukrainian].
4. Horpynych Yu. Ekslibrys u tvorchosti Mykoly Malyshka 1960-kh rokiv [Ex libris in the work of Mykola Malyshko in the 1960s]. *Deviati Platonivski chytannia. Tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Kyiv, 20 lystopada 2021 roku). Kyiv: FOP O. Lopatina, 2021b, pp. 75–76 [in Ukrainian].
5. Horpynych Yu., Rusiaieva M. Vytoky peizazhnoho koloryzmu Mykoly Malyshka (litni praktyky: 1962, 1964) [Origins of Mykola Malyshko's painting (summer internships: 1962, 1964)]. *Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Young Scientists Research Papers*, 2022a, Issue 57, Vol. 1, pp. 94–103. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-12> [in Ukrainian].
6. Horpynych Yu., Rusiaieva M. Mizh impresionizmom ta abstraktsiieiu: peizazh u tvorchosti Mykoly Malyshka – 2014 [Between Impressionism and Abstraction: Landscape in the work of Mykola Malyshko – 2014]. *Obraz Ukrainy u peizazhnomu maliarstvi: zb. tez dopovidei vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. prysv. 150-richchiiu vid dnia narodzhennia H. Svitlytskoho*, Kyiv, 18 zhovtnia 2022. Kyiv: NAMU, 2022b. pp. 8–10 [in Ukrainian].
7. Horpynych Yu., Rusiaieva M. Monumentalno-dekoratyvne mystetstvo u tvorchosti Mykoly Malyshka kintsia 1960–1980kh rokiv [Monumental and decorative art in the creativity of Mykola Malyshko of the late 1960s–1980s]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobychskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 2023, Issue 62, Vol. 1, pp. 94–105. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-13> [in Ukrainian].
8. Kamenetska Yu. V. *Ukrainskyi ekslibrys kintsia 1980kh – 2010kh: tradytsii, transformatsiia, novitni zdobutky* [Ukrainian ex-libris of the late 1980s – 2010s: traditions, transformation, latest achievements]: kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu. Dysertatsiia na здобuttia naukovoho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 023 – Fine Arts, decorative art, restoration. Kyiv, Natsionalna akademiia obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury, 2021. 261 p. URL: <https://drive.google.com/file/d/19lan7mbgBd0cgDwXIf0TILdKYzOsFp3J/preview> [in Ukrainian].
9. *Knyzhkovyi znak shestydesiatnykiv* [Book mark of the sixtiers] / M. Viruk. Sant Baund Bruk : Sv. Sofiia, 1972. 308 p. [in Ukrainian].
10. Nesterenko P. “Shistdesiatnyky” v mystetstvi ekslibrysa [The “sixtiers” in the art of ex libris]. *Slovo i Chas*, 2015, Issue 9, pp. 29–39. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/151886/06-Nesterenko.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
11. Nesterenko P. *Shevchenkiana v ekslibrysi 1917–2017* [Shevchenkiana in ex libris 1917–2017]. Kyiv: Krynytsia, 2019. 304 p. [in Ukrainian].
12. Perevalskyi V. Slovo i zobrazhennia (Oles Honchar i obrazotvorche mystetstvo) [Word and Image (Oles Gonchar and Fine Art)]. *Ridnyi kraj*, 2018, Issue 1(38), pp. 151–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2018_1_37 [in Ukrainian].
13. Pysmennyky i heroi literaturnykh tvoriv v ekslibrysi [Writers and heroes of literary works in ex libris] / upor. P. Nesterenka. Kyiv: Dobrovolne tovarystvo liubyteliv knyhy Ukrainkoi RSR, 1990. 63 p. [in Ukrainian].
14. *Poetyka dytiachoho ekslibrysa* [Poetics of a children's ex libris] / uporiadkuvannia ta peredmova P. V. Nesterenka. Ternopil: Bohdan. 2014. 168 p. [in Ukrainian].
15. *Priama mova. Mykola Malyshko i Nina Denysova v rozmovakh iz Yuriem Horpynychem, Katerynoiu Nosko ta Olenoiu Yehorushkinoiu* [Direct speech. Conversation of Yurii Horpynych, Kateryna Nosko and Olena Yehorushkina with the Mykola Malyshko and Nina Denysova]. Kyivska oblast, s. Maliutianka, 2013–2018. In: *Mykola Malyshko. Line*. Kyiv: Artbook Publishing House, 2018, pp. 53–87 [in Ukrainian].
16. Runova S. Folklorno-mifolohichni obraz zmiia v ukrainskii knyzhkovii hrafcitsi druhoi polovyny XX – pochatku XXI st [Folklore-mythological image of a snake in the Ukrainian book graphics II floor XXth – early XXIst centuries]. *Ukrainska akademiia mystetstva: doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*, 2015, Issue 24, pp. 202–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2015_24_24 [in Ukrainian].
17. Svoboda, yak vyviaiiaetsia, – tse volia dlia svavoli...: Besida O. Yehorushkinoi ta P. Hudimova z khudozhnykom M. Malyshko ta yoho druzhynoiu N. Denysovoio [Freedom, as it turns out, is a will for arbitrariness...: Conversation of O. Yehorushkina and P. Hudimov with the artist M. Malyshko and his wife N. Denysova] [Manuscript]. s. Maliutianka, Kyivska oblast, 2012–2013. Recorded by Yu. Horpynych. 24 p. [in Ukrainian].
18. Yur M. Shevchenkiana yak khudozhnia intentsiia u suchasnomu vizualnomu mystetstvi Ukrainy [Shevchenkiana as an artistic intention of the Ukrainian artists in the contemporary visual arts in Ukraine]. *Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvoznavchoï nauky*, 2014, Issue 6, pp. 50–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2014_6_11 [in Ukrainian].
19. *Ex Libris Gdansk*. 2008. Mykola Malyshko. Ukraina. URL: <https://www.exlibrisgdansk.pl/index.php?s=idea> [in Polish].
20. *Pasaulio dailininku ekslibrisai. Jono Nekrašiaus kolekcija* / Jonas Nekrašius. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, 2019. 272 p. URL: https://issuu.com/savbbiblioteka/docs/jono_katalogas_kolekcija_150dpi [in Lithuanian].